

primljen: 13.02.2023.
korigovan: 02.10.2023.
prihvaćen: 04.10.2023.

pregledni rad

UDK : 728(1-22)(497.11)

TRANSFORMACIJA SEOSKE POJATE U KUĆU ZA POVREMENO STANOVANJE U SELU DOJKINCI KOD PIROTA

Mirko Stanimirović¹, Nemanja Randelović², Vukašin Vasić³, Ana Momčilović-Petronijević⁴

Rezime: U ovom radu prikazana su naša idejna rešenja kuće u selu Dojkinci, koje se nalazi u okrugu grda Pirot, na Staroj planini. Početni zadatak je predstavljao transformaciju seoske pojate u kuću sa povremenim stanovanjem. Namera investitora je bila da pojatu preuredi u turističke apartmane. Ipak, nakon uvida u potencijale troškove gradnje, odlučeno je da se prvobitno rešenje redukuje u smislu skupih građevinskih intervencija i korišćenja velikih otvora. Tako je dobijeno drugo idejno rešenje, koje investitor namerava da realizuje ukoliko se za to stvore povoljniji finansijski uslovi. Prikazani proces projektovanja pored arhitektonskih zadataka i rešenja ilustruje i aktuelnu situaciju izgradnje u seoskim područjima u Srbiji. Istraživački proces u ovom radu je u stvari proces projektovanja i iznalaženja najboljeg (finansijski, arhitektonski, konstruktivno, estetski, heritage) rešenja za postavljeni zadatak.

Ključne reči: Kuća, seoska arhitektura, transformacija, Dojkinci, Pirot

TRANSFORMATION OF A COUNTRY BARN INTO A HOUSE FOR TEMPORARY RESIDENCE IN THE VILLAGE OF DOJKINCI

Abstract: This paper presents our conceptual solutions for a house in the village of Dojkinci, located in the district of Pirot, on the Stara Planina mountain. The initial task involved transforming a rural barn into a residence for occasional living. The investor's intention was to convert the cottage into tourist apartments. However, after considering the potential construction costs, it was decided to reduce the original design in terms of expensive construction interventions and the use of large openings. This resulted in a second conceptual design, which the investor plans to implement if more favorable financial conditions become available. The presented design process, in addition to addressing architectural tasks and solutions, also illustrates the current situation of construction in rural areas in Serbia. The research process in this paper is, in fact, a process of designing and finding the best solution (financially, architecturally, structurally, aesthetically, and heritage-wise) for the given task.

Key words: House, rural architecture, transformation, Dojkinci, Pirot

¹ Dr Mirko Stanimirović, vanredni profesor, d.i.a, wireframe22@gmail.com, Građevinsko-arhitektonski fakultet Univerziteta u Nišu

² Nemanja Randelović, saradnik u nastavi, nemanjarandjelovic@gmail.com, Građevinsko-arhitektonski fakultet u Nišu

³ Vukašin Vasić, d.i.a, vukasin.vasic@gmail.com

⁴ Dr Ana Momčilović-Petronijević, vanredni profesor, momcilovicanaact@gmail.com, Građevinsko-arhitektonski fakultet Univerziteta u Nišu

1 UVOD

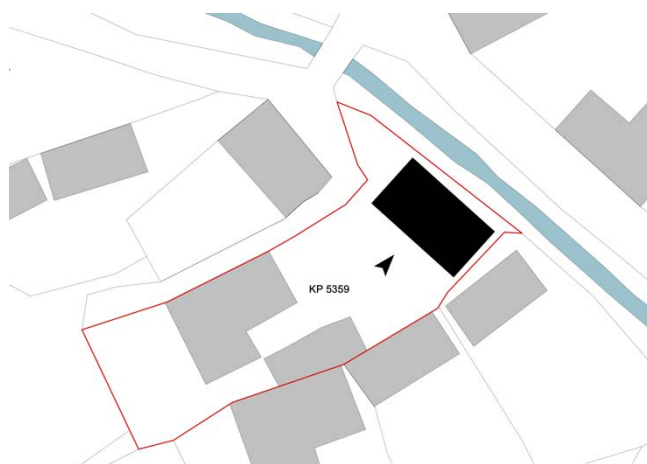
Značaj ruralnog razvoja prikazan je u okviru evropske strategije, koja posebno ukazuje na planinska ruralna područja kao rezervoare prirodnih resursa [1]. Svedoci smo trenda depopulacije ruralnih teritorija i jačanja metropolitanskih regija sa centralizovanom ekonomijom, pod čijim uticajem se stanovništvo koncentriše u urbanim zonama. Zbog toga su na nivou Evrope usvojeni programi ruralnog razvoja, kojima bi trebalo smanjiti disparitet na relaciji urbana – ruralna sredina [2]. Zadatak tih strategija je da podrži ruralni razvoj, koji svakako neće prestići razvoj gradova, jer čak 80% svetskog bruto društvenog proizvoda se stvara u gradovima [v. 3]. Očekuje se da će do 2050. godine 7 od 10 ljudi živeti u gradskim područjima, ali i da će se manji broj ljudi vratiti u sela usled klimatskih promena i održivog razvoja [4]. Iako je opravdanost pokreta povratka eko selu dovedena u pitanje [5] primene tradicionalnih koncepata građenja u savremenoj arhitekturi se i dalje istražuju [6]. Značaj tradicionalne arhitekture prikazuje se kroz studije arhitektonske forme, konstrukcije, ekologije i lokalnih osobenosti [v. 7]. Posebno se ističe uticaj tradicionalnih materijala na savremenu arhitektonsku kompoziciju [8] u delima autora koji kreativno prerađuju nasleđena rešenja ili ideje tradicionalnih uzora [v. 9, 10].

U okviru aktuelne teme transformacije u stanovanju, na međunarodnoj izložbi savremenog stanovanja Housing, 2021. godine smo predstavili idejno rešenje kuće za izdavanje u selu Dojkinci na Staroj planini [11]. Seoska pojata je transformisana u apartmane, preradom nasleđenih ideja u arhitekturi. Ovo rešenje smo nakon izložbe transformisali prema smanjenju budžeta za izgradnju, čime je ilustrovana aktuelna kriza u renoviranju kuća u seoskim područjima u Srbiji.

2 PRVO IDEJNO REŠENJE

Početno rešenje je urađeno kao odgovor na projektni zadatak investitora, koji je primetio popularnost sela Dojkinci u turističkom smislu, posebno za vreme pandemije. Kako je turistička potražnja bila veće od ponude, izgradnja apartmana za izdavanje je predstavljala jedan način pokretanja porodičnog biznisa. Prema zadatku investitora, potrebno je u skladu sa zakonom o izgradnji transformisati pojatu u kuću za povremeno stanovanje, kako bi se kasnije pristupilo daljoj izradi

tehničke dokumentacije koja je potrebna za projekat etno turizma prekogranične saradnje IPARD 3 [12]. Investitor je raspolagao sa dve parcele, na kojima su bili izgrađeni seoski objekti. Nakon naše analize, predložili smo dva načina transformacije starih objekata u nove. Prvi je podrazumevao realizaciju planinarskog doma, drugi apartmana. Drugi način je više odgovarao investitoru, zbog raspoloživih finansijskih sredstava i prednosti pozicije placa, koji se neposredno naslanja na seoski potok i glavnu komunikaciju. Recenziju objavljenu na izložbi prenosimo u potpunosti u nastavku teksta.

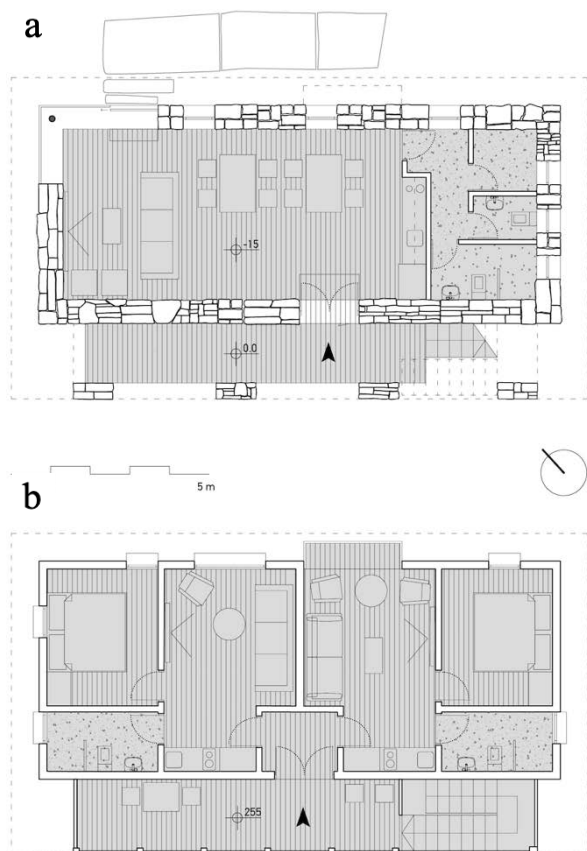
Slika 1 – Situacija (dokumentacija autora)

Slika 2 – Pojata - aktuelno stanje (dokumentacija autora)

„Seosko turističko domaćinstvo sa apartmanima za izdavanje „V+V” rezultat je transformacije seoske pojate u kuću za povremeno stanovanje u selu Dojkinci, u Pirotskom okrugu. Turistička atraktivnost ovog sela posebno je postala značajna u vreme pandemije, što zbog neposredne blizine vodopada i planinskih vrhova, to i zbog geografskog položaja i netaknute prirode u samom selu. Forma stare pojate je

početna tačka celog projekta. Iz namere da se u određenoj meri zadrže i prikažu tradicionalne vrednosti planinske kuće ovog kraja, sačuvani su stari zid od kamena na delu prizemlja i četvorovodni krov sa kamenim pločama. Pored kamena, na fasadi i u enterijeru primenjeno je i drvo kao neizostavni prirodni materijal izgradnje objekata. Geometrija pojate je neznatno izmenjena prema novoj funkcionalnoj organizaciji i zahtevima konstrukcije. Da bi arhitektura transformisanog fenomena bila atraktivna i funkcionalna, uvedene su velike staklene površine radi povezivanja unutrašnjeg i spoljašnjeg prostora. Na donjem nivou ostvarena je direktna komunikacija korisnika i prirode, otvaranjem velikog portala prema terasi iznad potoka. Donji nivo je namenjen zajedničkom boravku gostiju i lako se može adaptirati u smeštaj grupe planinara koji su česti posetioци ovog sela i njegovog kraja. Novi izgled kuće replicira geometriju originalne konstrukcije, poštujući novoprojektovanu unutrašnju organizaciju sprata sa dva apartmana za izdavanje. Veza sa prirodom kao glavna karakteristika ovog objekta dominira svim aspektima projektovanja.“ [11]

Slika 3 – Osnove: a) prizemlja i b) sprata (dokumentacija autora)

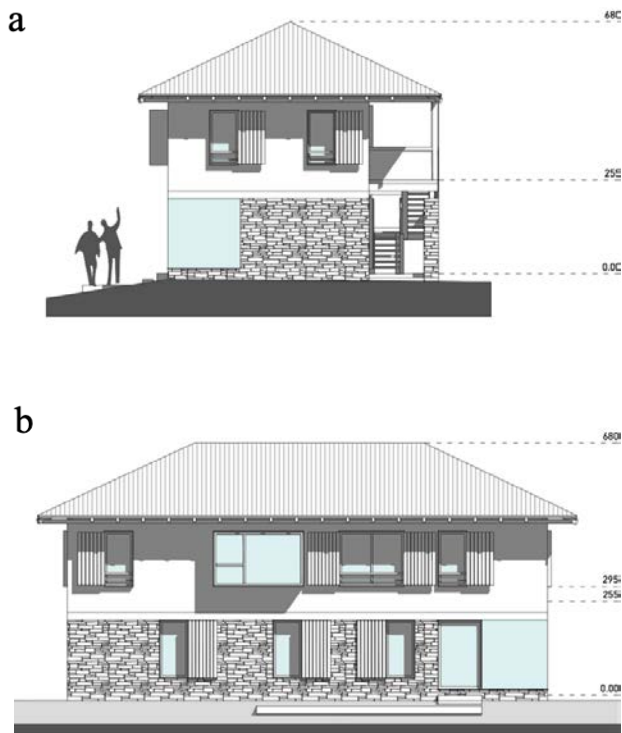
Slika 4 – Transformacija pojate u apartmane - prvo rešenje (dokumentacija autora)

Slika 5 – Enterijer (dokumentacija autora)

U konstruktivnom smislu, ovo rešenje predviđa spuštanje nivoa prizemlja za 15 cm, uz obezbeđenje temelja u formi kampada. Gabarit pojate je zadržan i njemu su dodati stepenište i trem, kojima se pristupa iz dvorišta. Prema novom konceptu korišćenja prostora, u kamene zidove se smeštaju veliki stakleni otvori kojima se prizemlje otvara prema prirodi. Zidovi prvog sprate se u potpunosti menjaju, prema organizaciji dve apartmanske jedinice. U slučaju potrebe, prizemlje se može preurediti u treći apartman, pogodan za spavanje planinara. Nova organizacija je zahtevala specifično oblikovanje, u skladu sa savremenom teorijom i praksom. U prilogu potvrdi uspešne i atraktivne realizacije idejnog rešenja

navodimo televizijski prilog na RTS 1 povodom izložbe Housing u Galeriji RTS-1 [13], koji je značajan medijski prostor posvetio prikazu stare pojate i njenom novom ruhu. Ovako zamišljen projekat, u skladu je sa željom investitora da privuče pažnju posetioca koristeći savremeni dizajn planinske kuće u selu Dojkinci.

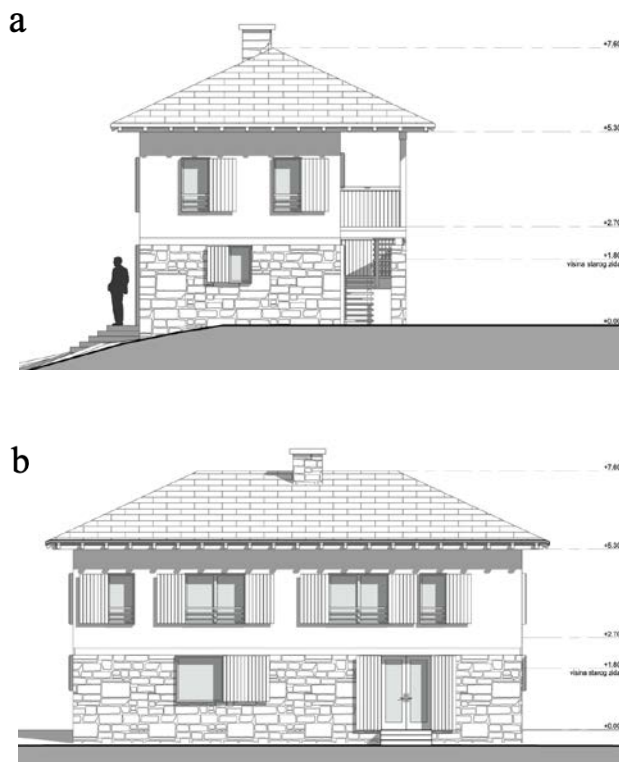

Slika 6 – Izgledi - prvo rešenje: a) ulični (bočni), b) dvorišni (dokumentacija autora)

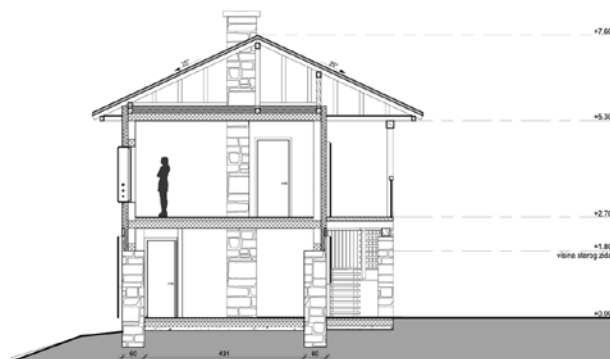
3 DRUGO IDEJNO REŠENJE

Nakon spomenutih izložbi, ruska specijalna operacija u Ukrajini stvara novu krizu u životima ljudi. Za razliku od pandemije COVID19, rat je doveo do povećanja inflacije i stvaranja nestabilne situacije u graditeljstvu i planiranju poslova. U slučaju renoviranja dojkinačke pojate, visoka cena izgradnje atraktivnih apartmana, kao i generalna neopravdanost investiranja u staroplaninski turizam, dovodi u pitanje realizaciju projekta. Usled novih uslova, investitor se odlučuje da smanji cenu izgradnje započetog projekta, smanjenjem određenih dizajnerskih detalja. Najpre smo odustali od spuštanja kote prizemlja, kako bi izbegli podziđivanje temelja. Zatim smo u delu kamenog zida smanjili nivo intervencije, smanjenjem staklenih površina. Zid sa tako minimalnim proširenjem otvora smo dozidali 50 cm, uz potpunu demontažu drvene međuspratne konstrukcije, kompletnih zidova prvog sprata i krovne konstrukcije.

Potpuno nov prvi sprat planiran je u sličnoj organizaciji kao i prvo rešenje. Dodati su dimnjak, iz potrebe da se koristi raspoloživa biomasa za grejanje, u slučaju da finansijska situacija postane komplikovanija. Konzolno izbačeni prozori su vraćeni na ravan zida, čime je poništena ranija ideja da se prostor prozora koristi kao produžetak dnevnog boravka. Osnovni koncept je ostao isti: dva apartmana na spratu i velika trpezarija u prizemlju.

Slika 7 – Izgledi - drugo rešenje: a) ulični (bočni), b) dvorišni (dokumentacija autora)

Slika 8 – Presek (dokumentacija autora)

Slika 9 – Prikaz sa ulice - drugo rešenje (dokumentacija autora)

Slika 10 – Prikaz iz dvorišta - drugo rešenje (dokumentacija autora)

4 ZAKLJUČAK

Ovim prikazom je pored dokumentovanja realizovanih idejnih rešenja ilustrovana i situacija u kojoj nestabilnost tržišta utiče na unutrašnju organizaciju prostora i spoljašnju formu kuće. Sasvim je jasno da prikazanom seoskom turizmu nedostaje dodatna finansijska konstrukcija da bi bio izgrađen. Procenjeno je da bi u aktuelnoj situaciji bilo potrebno 30 godina za povraćaj investicije, što ocenjujemo kao nepovoljnu okolnost ovakvom vidu biznisa. U slučaju da samo selo Dojkinci izgubi na atraktivnosti usled raznih mogućih scenarija, period otplate bi bio još veći. Ono što smatramo da je pozitivno u ovoj situaciji je otvorenost investitora da putem dizajna formira određenu vrednost u svojem poslovanju, kao i okolnost da je koncept renoviranja poverio

arhitektima. Sve se češće meštani staroplaninskih sela odlučuju da sami renoviraju svoje kuće, bez angažovanja arhitekata, čime najčešće dograde svoje objekte na neadekvatan način u smislu očuvanja nasleđa i razvoja ruralnih područja. Najčešći problemi takvih rekonstrukcija su nedovoljno dobra organizacija turističkih apartmana, nedovoljno dobra arhitektonska kompozicija i neprimerena upotreba materijala. Jedna od odlika ovih sela su krovovi od kamenih ploča, te se upotreba crepa, kao i instalacija satelitskih antena oštro osuđuju.

Slika 11 – Prikaz sa ulice - drugo rešenje (dokumentacija autora)

LITERATURA

- [1] Vasilevska Magdalena, Vasilevska Ljiljana, Vasić Milanka: **Aktuelne programsko-projektne aktivnosti u okviru politike ruralnog razvoja EU**. Nauka+Praksa, Građevinsko-arhitektonski fakultet u Nišu, br. 19, str. 39–25, 2016.
- [2] Igić Milica, Mitković Petar, Dinić Branković Milena, Đekić Jelena, Ljubenić Milica, Mitković Mihailo: **Politike ruralnog**

- razvoja u zemljama nordijskog regiona – starteški okvir. *Zbornik radova Građevinsko-arhitektonskog fakulteta*, br. 33, str. 1–16, 2018.
- [3] <https://www.imf.org/en/Data> (02.12.2022)
- [4] Magnusson Dick: **Going back to the roots: the fourth generation of Swedish eco-villages**. *Scottish geographical journal*, no 134, pp 122–140, 2018.
- [5] Garden Mary: **The eco-village movement: Divorced from reality**. *The International Journal of inclusive democracy*, Vol. 2, No. 3, 2006.
- [6] Stanišić Jovana: **Bioklimatska arhitektura tradicionalnih vojvodanskih kuća – primena u savremenoj ruralnoj arhitekturi**. *Doktorska disertacija*, Fakultet tehničkih nauka Univeziteta u Novom Sadu, 2021.
- [7] Đorđević Isidora, Momčilović Petronijević Ana, Milojković Aleksandar: **Arhitektonske osobenosti tradicionalne ohridske kuće s kraja 19. Veka**. *Zbornik radova Građevinsko-arhitektonskog fakulteta*, br. 32, str. 41–45, 2017.
- [8] Ivanović Šekularac Jelena, Šekularac Nenad, Čikić Tovarović Jasna: **Uticaj tradicionalnih materijala na savremena arhitektonska dela Srbije**. *Ecologica*, br. 20, str. 432–436, 2013.
- [9] Jovanović Goran, Stanimirović Mirko: **Pet projektantskih načela**. *Nauka i praksa*, Građevinsko-arhitektonski fakultet Univerziteta u Nišu, br. 21, str. 71–76, 2018.
- [10] Stanimirović Mirko: **Projektovanje srpskih pravoslavnih hramova u 21. veku**. *Nauka i praksa*, Građevinsko-arhitektonski fakultet Univerziteta u Nišu, br. 21, str. 18–24, 2018.
- [11] Stanimirović Mirko, Vasić Vukašin, Randelović Nemanja, Momčilović Petronijević Ana: **V+V. 4th International Exhibition of Contemporary Housing**, Faculty of Civil Engeneering and Architecture of the University of Niš, pp. 90–91, 2021.
- [12] <https://ipard.rs/ipard-3-2023-godina-plan-javnih-poziva/> (02.12.2022)
- [13] <https://www.rts.rs/page/rts/sr/ГалеријаPTC/s-tory/2062/galerija-rts/4965450/medjunarodna-izlozba-stanovanje---housing-21.html> (02.12.2022)